
ZIBELKA IN LEGENDA Z GRADU ŠRAJBARSKI TURN

Maja Lozar Štamcar

231

IZVLEČEK

V prispevku je predstavljena zanimiva zibelka z začetka 19. stoletja, ki jo hrani Narodni muzej Slovenije in je povezana z gradom Šrajbarski turn na Dolenjskem in s kranjskim plemičem Antonom Aleksandrom grofom Auerspergom, nemškim politikom in pesnikom s psevdonimom Anastazij Zelenec. Gre za tip zibelke obešene na stojalo in dopolnjene z zabojem za perilo. Obstaja tudi romantična legenda o okoliščinah njene izdelave.

Ključne besede: pohištvena zgodovina, zibelke, legende, nesrečne ljubezni, Anton Aleksander Auersperg, grad Šrajbarski turn

ABSTRACT

The article presents an interesting cradle from the early 19th century in the National Museum of Slovenia and is connected with Šrajbarski turn Castle in Dolenjska and the Carniolan nobleman Count Anton Alexander Auersperg, a German politician and, under the pseudonym of Anastasius Grün, poet. It is a cradle of the type that is suspended from a stand and with a linen drawer. A romantic legend is connected with the circumstances of its origin.

Key words: furniture history, cradles, legends, tragic love, Anton Alexander Auersperg, Šrajbarski turn Castle

Zibelka ni samo kos pohištva za novorojenca in dojenčka, posteljica, ki se jo da nihati in s tem uspavati detece, ampak na simbolni ravni predstavlja življenje in nov začetek, upanje in srečo. Zato zibelke pogosto nastopajo v ljudskih pesmih in drugem slovstvu, v tesni povezavi z ljubečim odnosom do otrok, ljubeznijo med moškim in žensko, njuno poroko, mlado družino in nasledstvom. Preden se je zibelka pri nas v 19. stoletju uveljavila tudi v kmečkem okolju,¹ je v meščanski hiši in na gradu že več stoletij igrala pomembno vlogo, zlasti v čustveno nabitem času po rojstvu otroka kot sadu ljubezni na osebni ravni in nadaljevalcu/ki rodu in

---

¹ Marija Jagodic-Makarovič, Zibelka na Slovenskem, *Slovenski etnograf*, XII, 1959, str. 9–28; Gorazd Makarovič: Slovenska ljudska umetnost, Ljubljana 1981, str. 205–209; Irena Keršič, Oris stanovanjske kulture slovenskega kmečkega prebivalstva v 19. stoletju, *Slovenski etnograf*, XXIII–XXXIV, 1988–1990, str. 362–3; Irena Keršič, geslo Zibelka, *Enciklopedija Slovenije*, 15, Ljubljana 2001, str. 178–179.

Zibelka s Šrajbarskega turna, zgodnje 19. stoletje. Foto Tomaž Lauko (NMS).

dediču/dedinji v uradnem smislu.² Ob mnogih ohranjenih kmečkih zibelkah v naših zbirkah so danes redke tiste, ki jih lahko povežemo s premožnejšimi sloji, še redkejše pa imajo znano provenienco. Mednje sodi zibelka z gradu Šrajbarski turn pri Leskovcu pri Krškem, ki je bil več stoletij v lasti Auerspergov – Turjaških, najpomembnejše plemiške rodbine na nekdanjem Kranjskem. Že od leta 1910 je v lasti Narodnega muzeja Slovenije³ in jo povezujemo z enim zadnjih lastnikov gradu, Anonom Aleksandrom grofom Auerspergom, nemškimi pesnikom Anastasiusom Grünom – Anastazijem Zelencem.

To ni običajna nizka, na tleh stoječa zibelka na dveh prečnih nihajnih nogah,⁴ ampak jo uvrščamo v redkejši tip od tal dvignjenih zibelk, obešenih na stojalo.⁵ Še poseben dodatek je na tleh ležeči zabojček za perilo, na katerega sta pritrjeni

² Jagodic-Makarovič 1959, str. 18; Keršič 2001, str. 178–179.

³ Inv. št. N 4156 (prvič inventarizirana leta 1951 z inv. št. 15161: *Zibelka s podstavkom*, s pripisom: *Anastasius Grün*); d. 110,5 cm, š. 56 cm, v. celote 91,5 cm, povprečna gl. korita 20 cm; izžagana in vrezana orehovina in hrastovina, intarzija z javorovino.

⁴ Jagodic-Makarovič 1959, sl. 1–4 in sl. na str. 21; Erzsébet Vadász, *Berceaux de quatre siècles. Ars Decorativa*, 3, 1975, str. 21–39; Friedrich v. Zglinicki: *Die Wiege, volkskundlich-kulturgeschichtlich-kunstwissenschaftlich-medizinhistorisch. Eine Wiege-Typologie mit über 500 Abbildungen*, Regensburg 1979; Makarovič 1981, str. 205–7; Nicole de Reyniès: *Le mobilier domestique. Vocabulaire Typologique*, I, Pariz 1992, str. 206–215.

⁵ Na stojala obešene zibelke so precej manj pogoste kot tiste na prečnih nihajnih nogah, vendar se pojavljajo občasno vse od srednjega veka naprej. Cf. Zglinicki 1979, str. 85–89, sl. 162–187 (podpisi str. 371–3); Reyniès 1992, str. 216–7.

vertikalni opori stojala.⁶ Glede na lego dojenčka konstrukcijsko omogoča običajno prečno guganje.⁷ Med dve navpični, v prerezu pravokotni in na vrhu delno zaobljeni opori je z železnima zatičema gibljivo zatakajeno dokaj plitvo korito⁸ z rahlo izbočenima stranicama,⁹ valovito obrezanima končnicama in s pravokotnim dnom (originalno nadomeščeno z novim). Stranici sta nižji od končnic in ravno zaključeni, razen tam, kjer sta na stiku z vzglavno končnico nanju pritrjeni še valovito izžagani deščici. Končnici sta na vogalih izrezani v polžaste glavice, proti sredini pa se dvigujeta v izrazitih konveksno-konkavnih stopničastih valovčkah. Pod vrhom vsake končnice je na sredini srčasta odprtina za lažji prijem. Na zunanosti vzglavne končnice je v tehniki intarzije s svetlejšim lesom oblikovan Kristusov simbol IHS z dodanim križem in trilistom v temnejšem lesu,¹⁰ na zunanjšini vznožne končnice pa prav tako v tehniki intarzije v svetlejšem lesu izdelan Marijin monogram.¹¹ Pod robom obeh stranic so bile razvrščene po štiri lesene kljukice (dve novi) za križno prevezovanje traku čez zibelko, da dojenček ne bi padel iz nje in da je ostal lepo na toplem pod odejico. Na notranjih površinah stranic sta v les (s pomočjo obodnega kroga) vrezani po dve sedmerokraki zvezdi. Robovi stranic so poudarjeni s tankimi profiliranimi letvicami. Pod obešeno zibelko je preprost zaboj kvadraste oblike za shranjevanje perila in drugih reči za dojenčka. Na eni strani je zaprt, na drugi pa odprt in s predrto opornico ločen na dva razdelka. Na zgornjem delu s koritom so bili za povezavo posameznih delov uporabljeni leseni čepi, zaboj pri dnu pa je izdelan z vezmi na odprt lastovičji rep.

Zibelka s Šrajbarskega turna je po obliki in okrasu zadržan, po izdelavi pa izredno kvaliteten mizarški izdelek iz orehovine.¹² Oblika viseče zibelke z zabojem za perilo na tleh, izdelana iz neposlukanega trdega lesa, je bila še posebej priljubljena v prvi četrtini 19. stoletja v Nemčiji,¹³ medtem ko so bile na Slovenskem zibelke, ki

⁶ Zabojček za perilo z eno odprto stranico ali s predali srečamo npr. v Nemčiji in Skandinaviji, cf. Zglinicki 1979, sl. 171–4 in 177–8.

⁷ Nekatero zibelke so bile konstruirane tudi tako, da se je dete dalo zibati vzdolžno (cf. Zglinicki 1979, sl. 185) ali celo s pomočjo vzmeti gor in dol (cf. Zglinicki 1979, str. 87–89).

⁸ Korito je praoblika (prenosne) posteljice za dojenčka. Sprva so zanje porabili kar lesena korita za prenašanje bremen in mesenje testa, na Slovenskem največkrat imenovana nečke. Cf. Jagodic-Makarovič 1959, str. 11–16; Zglinicki 1979, passim.

⁹ Na Slovenskem imajo zibelke navadno ravne stranice in trapezasto oblikovane končnice, brez mehko valovitih prehodov.

¹⁰ Naslikan ali vrezan Kristusov monogram IHS najdemo na večini naših kmečkih zibelk; skoraj identičnega v kombinaciji s križem in trilistom (ki simbolizira sv. Trojico) ima npr. zibelka iz leta 1767 (Makarovič 1981, str. 206).

¹¹ Na zibelkah s prečnimi nihalnimi nogami srečamo ta dva religiozna simbola, s katerima so starši dojenčka priporočali v božje varstvo, vedno na končnicah, torej na najvidnejših mestih. Na naši zibelki je tudi tako, čeprav sta simbola zaradi vertikalnih opornih palic, na kateri je obešeno korito zibelke, delno skrita. Znotraj monogramov je na obeh končnicah opaziti vdolbino, ki nakazuje, da je nekoč obstajal zatič, s katerim se je dalo zibelko občasno zatakati v mirujoč položaj.

¹² Običajno so naše zibelke iz mehkega lesa, le najbolj obremenjeni deli so iz trdega (Jagodic-Makarovič 1959, str. 19).

ne počivajo na prečnih nihajnih nogah, vedno redke.¹⁴ Valovito sklenjeni končnici se jasno navezujeta na baročno tradicijo 18. stoletja, ki se je tako v oblikovnem kot okrasnem smislu na pohištvu pri nas posebno na deželi obdržala še globoko v 19. stoletje. Slogovno gre pri Auerspergovi zibelki torej za pohištveni kos ljudsko obarvanega poznega baroka, nastal na prehodu iz 18. v 19. stoletje in brez kakršne koli sledi v tem času v plemiških krogih sicer modnega empirskega sloga. Od barvanih in živo poslikanih kmečkih in tudi meščanskih zibelk tega časa se loči po ohranjeni zlahtnosti toplorjavega naravnega lesa. Izurjenemu mizarju je uspelo združiti prvine ljudske umetnosti z domišljeno praktično obliko v elegantno domačnost pohištvenega kosa za plemiško rabo. Od povprečja za spoznanje večje dimenzije, izjemno skrbna izdelava, pa tudi poudarek na umirjenih naravnih tonih in teksturi lesa izdajajo zahtevnejšega naročnika. Nič drugačna od drugih zibelk pa ni v izboru zanje običajnega okrasja. Čeprav se kombinacije okrasja na zibelkah nikoli dobesedno ne ponavljajo, tako kot so edinstvena mala bitjeca v njih, se vendarle srečujemo z več ali manj istimi likovno-sporočilnimi rešitvami. Njihovo osnovno vodilo je apotropejskega značaja, namreč zaščititi nebojljenega otročička pred nesrečo, boleznijo in hudobnimi silami. Željo po zdravju in srečnem življenju otrok so seveda delili tako v gradu kot v kmečki izbi in zibelka je bila predmet, ob katerem so se izražale najpristnejše in najgloblje starševske želje. Starši so v naših krajih novorojeno bitjece najprej izročili v božje varstvo, zato sta najpogostejša simbola na zibelkah prav krščanska, Kristusov simbol IHS kot znak vere in za blagoslov otročička in Marijin monogram kot znak Kristusove matere, katere materinsko srce bije in posreduje pri sinu za slehernega človeka.¹⁵ Tudi na Auerspergovi zibelki ju najdemo na običajnih mestih, na končnicah. Tam sta tudi odprtini za prijem v obliki srca, ki je prav tako eden najvidnejših ljudskih okrasno-simbolnih motivov, na meščanskem in plemiškem pohištvu pa ga srečamo redko. V motivu srca kot sedeža življenja in duše se duhovno religiozni simboliki – človeški ljubezni do Boga in božji ljubezni – pridružuje čustveno osebna simbolika ljubezni med moškim in žensko in kot sad te ljubezni otrok, ki navdahne novo, starševsko ljubezen.¹⁶ Na notranjih površinah stranic vrezane štiri zvezde sodijo v, prav tako na zibelkah redno navzočo, magično apotropejsko simboliko. Navadno srečamo petero-, šestero- in osmerokrake zvezde, v našem primeru pa nastopajo heptagrami, sedmerokrake zvezde, narejene z eno samo potezo in z njo tudi razdeljene na sedem delov. Število sedem sodi med magična števila, sedmerokraka zvezda (lahko tudi v obliki rozete ali vetrnice) pa ponazarja sedem dni v tednu v harmoniji s sedmimi planeti,¹⁷ morda v smislu neprekinjene sedemdnevne – torej večne – zaščite otročiča.

¹³ Zglinicki 1979, provenience in datacije v podpisih k slikam, str. 372–373.

¹⁴ Makarovič 1981, str. 207.

¹⁵ Zglinicki 1979, str. 61.

¹⁶ Ibidem, str. 59–60.

¹⁷ Po nekdanjem pojmovanju, s Soncem, Luno, Marsom, Merkurjem, Jupitrom, Venero in Saturnom (Zglinicki 1979, 64).

Končnica zibelke s Šrajbarskega turna. Foto Tomaž Lauko (NMS).

Zibelka je bila vključena med predmete, shranjene v spomin na Antona Aleksandra grofa Auersperga, politika in nemškega pesnika Anastasiusa Grüna – Anastazija Zelenca, in spravljene v njegovi delovni sobi na Šrajbarskem turnu vse od smrti leta 1876 do leta 1910. Po klavzuli v kupoprodajni pogodbi iz leta 1903, ko je zadnji lastnik iz družine Auersperg prodajal grad, je takrat spominska zbirka pripadla ljubljanskemu muzeju.¹⁸

¹⁸ S pogodbo z dne 3. 12. 1903 (št. 1540/3 B. Reg. št. 3364) sta grad kupila posestnika Lenarčič in Kotnik z Vrhnike, že leta 1910 pa je bil prodan Parcelacijski in naselbinski banki v Zagrebu.

Cf. Koncepti več dopisov tedanjega ravnatelja Kranjskega deželnega muzeja (sedanjega Narodnega muzeja Slovenije) v Ljubljani dr. Josipa Mantuanija Kranjskemu deželnemu odboru v maju 1910 (arhiv NMS, št. 88/1910), ravnateljstvu banke za parcelacijo in kolonizacijo v Zagrebu (ista arhivska številka kot prej), korespondenca z grajskim oskrbnikom na Šrajbarskem turnu Štovičkom iz meseca junija istega leta (arhiv NMS, št. 112 in 118/1910) in korespondenca v zvezi z grajskim arhivom iz novembra istega leta (arhiv NMS, št. 259 in 285/1910).

Iz rokopisnega poročila ravnatelja deželnemu odboru: "Muzej je dobil v last pohištvo, ki sestavlja iz nastopnih kosov: [med drugim] 1 zibel" (arhiv NMS, št. 88/1910). "Dež. poslanec g. Jos. Lenarčič na Vrhniki je oddal na podlagi kupne pogodbe iz l. 1903 opravo, ki jo je rabil nemški pesnik grof. A. Auersperg (Anast. Grün) v Turnskem gradu ... zibel iz orehovine [!] ...", natisnjeno dvakrat, in sicer v: *Poročilo deželnega muzeja Rudolfinum v Ljubljani za leti 1909 in 1910*, Ljubljana 1910, str. 13 in v: Poročilo o deželnem muzeju "Rudolfinum" za leto 1910, *Carniola*, II/1–2, Ljubljana 1911, str. 139. V isti številki *Carniole* je v Muzejski kroniki prevzem Auerspergove zapuščine na Šrajbarskem turnu omenjen dne 28. maja 1910 (na str. 130) in 29. oktobra 1910 (na str. 132).

Sedmerokraka vrezana zvezda na notranji strani zibelke s Šrajbarskega turna.
Foto Tomaž Lauko (NMS).

Anton Aleksander grof Auersperg je bil rojen 11. aprila 1806 v Ljubljani. Starša, petintridesetletni Aleksander grof Auersperg (1770–1818) in devetnajstletna Marija Rosalija Cecilija, rojena baronica Polhograjska (1786–1836), sta se poročila leto pred tem, 28. aprila 1805.¹⁹ V zapuščinskem inventarju leta 1818 umrlega očeta Aleksandra²⁰ med pohištvom na Šrajbarskem turnu ni najti nobene zibelke, pač pa je bila popisana »viseča zibelka iz češnjevine s predalom« na podstrehi družinske hiše na Novem trgu v Ljubljani. Z veliko verjetnostjo lahko domnevamo,

¹⁹ Dietmar Scharmitzer: *Anastasius Grün. Versuch einer Monographie. Leben und Werk eines Autors des 19. Jahrhunderts im Lichte neuer Quellen*, doktorska disertacija na Filozofski fakulteti dunajske univerze, Dunaj 1996, str. 32 (op. 19: navaja po Franklu 1907, 1, IX).

²⁰ «*I. Hängwiege von Kirschholz mit Schublad ... I [goldinar]*». Zapuščinski inventar pesnikovega očeta Aleksandra grofa Auersperga iz leta 1818, NUK, Ljubljana, Ms. 1079, št. 74.

da gre prav za danes v Narodnem muzeju Slovenije ohranjeno zibelko. Naprej zibelki v primarnih pisnih virih ne moremo slediti. Zaenkrat namreč ne moremo preveriti, ali v delu pisne pesnikove zapuščine, ki jo hrani graška univerza, morda obstaja njegov zapuščinski inventar, ker je arhiv do nadaljnjega nedosegljiv in tako tudi ne moremo preveriti, ali je morda v njem omenjena zibelka.²¹ V sicer le skicoznem opisu opreme in gradu, ki ga je obiskal po pesnikovi smrti, je ne omenja niti Peter Radics.²² Pač pa o njej poroča pesnikov biograf Anton Schlossar.²³

Dodal je tudi romantično zgodbo o okoliščinah, ki so pripeljale do izdelave te zibelke. Zelenčev oče Aleksander je v njej predstavljen kot čustven mladenič, ki se ni smel poročiti z ljubeznijo svojega življenja, ampak se je moral proti svoji volji zvezati z mlado baronico Polhograjsko. Zato zakon najbrž ni bil najbolj srečen in res, grofica Marija Cecilija je menda rada ostajala v Ljubljani, kjer je bilo obilo zabav in drugih družabnosti, Aleksander pa je do svoje dokaj zgodnje smrti pri osemindesetih gosposdaril na Šrajbarskem turnu.²⁴

Schlossar pripoveduje takole:

“V gradu Turn am Hart se še danes nahaja zibelka Anastasiusa Grüna. Leseno ogrodje, v katerega je spodaj vgrajen predal za otroško perilo, nosi precej masivno zgrajeno hrastovo košaro zibeli. Pranečak pesnika grof Guido Auersperg o tej zibelki pripoveduje ljubko in, kot pojasnjuje, na resnici temelječo zgodbo, ki naj tule dobi svoje mesto tudi kot prispevek k življenjepisu očeta našega pesnika po pripovedi grofa Gvida Auersperga.

Pred več kot sto leti sta na gradu Turn am Hart živela pesnikova stara starša in njun sin Aleksander. Aleksander naj bi se na njuno željo stanu primerno poročil. Vendar pa se mladenič za to ni hotel odločiti, ker je imel iz vsega srca rad ljubko, a revno dekle, ki mu je ljubezen vračala. Starša nista o taki zvezi hotela nič slišati in sta se končno odločila njegovo srečo in ljubezen žrtvovati „družinskim ozirom“, pritisk, ki žal v imenitnih krogih vlada še v današnjih svobodnih časih. Dekle je s svojo mamo stanovalo v skromni, a urejeni hišici nedaleč od grofovskega gradu. Med gradom in hišico je bil prijazen tih kraj, ki je ljubimca pogosto združil, velik postaven hrast s klopco pri tleh. Starša sta končno dosegla, da se je Aleksander zaročil in bi moral poročiti kot sliko lepo deklico iz ene prvih plemiških družin dežele. Napočil je zadnji dan pred poroko. Fantovščina se je slavila z razigranostjo,

²¹ Arhivsko gradivo čaka po navedbah predstavnikov hranitelja Inštituta za germanistiko graške Univerze Karla Franca na celostno obravnavo in posamične poizvedbe niso mogoče (cf. pismo avtorici članka z dne 22.1.2003).

²² Peter von Radics, *Anastasius Grün. Verschollenes und Vergilbtes aus dessen Leben und Wirken*, Leipzig 1879.

²³ Anton Schlossar: *Anastasius Grüns sämtliche Werke*, Leipzig 1907, 1. knjiga, str. 21–22. O zibelki z legendo je tik pred stoto obletnico Zelenčevega rojstva kar dvakrat prvi poročal pesnikov pranečak Gvido grof Auersperg (*Die Wiege Anastasius Grüns*, *Grazer Tagespost*, št. 78, 1905; *Neue Freie Presse*, št. 16.908, Dunaj, 17. September 1911, str. 2 – citirano po Scharmitzer 1996, op. 62 na str. 238).

²⁴ Schlossar 1907, str. 22.

*veseljem in plesom. A medtem ko so se v gradu zabavali, se je Aleksander izmuznil in se v tihi mesečini podal pod hrast, da se za vedno poslovil od svoje sreče. Tako sta se zadnjič usedla skupaj, žalostni ženin in zapuščena, in še enkrat sanjala o sreči, ki sta jo doživela skupaj. Aleksander je menil, da se ne more poročiti, da se mu trga srce, ona pa ga je opogumljala in tolažila. Moral ji je obljubiti, da bo kljub vsemu pravičen in ljubezniv do svoje žene. Sama se je odpravljala stran, daleč stran, ker bi jo preveč bolelo, če bi ga videla ob strani druge. In ko sta vzela zadnje slovo, mu je rekla, da bi mu rada dala spominek na njune skrite mladostne sanje, na vse ure, polne sreče in ljubezni. Naj da podreti hrast, ki stoji na njegovi posesti in pod katerim je sanjala toliko lepih uric, in naj da iz lesa narediti zibelko, v katero naj položi svojega prvorojenca. Tako sta se za večno ločila. In po njeni želji se je zgodilo. Hrast so posekali, iztesali zibelko in po enem letu je v njej ležal prvorojenec. Ta ni bil nihče drugi kot poznejši veliki nemški pesnik Anastasius Grün.*²⁵

Zgodba o nastanku zibelke vsebuje tako kot v ljudskih pesmih in pripovedkah priljubljeno klasično temo o nesrečni ljubezni, poroki in prvorojencih. Tokrat gre za ljubezen med revno deklico in mladim plemičem, ki ga starši prisilijo v stanu primerno poroko. Mladenič da na dekličino željo iz hrasta, pod katerim sta se nesrečna zaljubljenca shajala, narediti zibelko za svojega prvorojenca. Legende, ki so se stoletja spletale o grajskih in njihovih podložnikih, niso nič nenavadnega, ta pa je izjemna, saj je povezana z določenimi osebami na določenem gradu in s tem tudi v določenem času. Zanimivo je, da ime nesrečnega dekleta in kraj njenega bivališča nista razkrita; morda ravno zato ne, ker je v zgodbi poudarek usmerjen na zibelko, na spominski predmet, povezan z znamenito osebnostjo.

Zapisovalca zatrjuje, da je zgodba resnična. V njej omenjena zibelka iz hrastovine naj bi bila torej narejena leta 1805 ali 1806. Tista, ki je v ljubljanski muzej leta 1910 prišla z gradu Šrajbarski turn, slogovno ustreza začetku 19. stoletja. Ali gre za isto zibelko? Kratek Schlossarjev opis njenih glavnih sestavnih delov, ogrodja, masivnega korita in zaboja za perilo spodaj, temu pritrjuje, neskladje pa je pri vrsti lesa, ker je muzejska zibelka narejena iz orehovine (le vertikalni opori sta iz hrastovine), Schlossar pa govori o hrastovini. Na podstrešju auersperške hiše v Ljubljani je bila neka – a zelo verjetno prav ta – »viseča« zibelka leta 1818 označena kot narejena iz češnjevine.²⁶ Vsekakor si lahko predstavljamo, da je bilo za izdelavo tako simbolnega kosa pohištva v košatih gozdovih in obsežnem parku okoli Šrajbarskega turna lahko najti krepko drevo, pa naj je bil to ponosen samotni hrast, oreh ali celo češnja. Kot pri vseh legendah se tudi pri tej ne moremo prepričati o njeni resničnosti ...

Na nemškem jezikovnem področju v svojem času čislani pesnik in politik Auersperg je s to zgodbo že ob rojstvu tragično zaznamovan kot otrok, spočet brez ljubezni in v nesrečnih okoliščinah, kar se imenitno sklada s siceršnjo domala

²⁵ Prevod M. L. Š.

²⁶ V rokopisnem seznamu za muzej prevzetih predmetov pri tem predmetu vrsta lesa ni omenjena, v natisnjem poročilu pa je omenjena »zibel iz orehovine« (glej op. 18).

herojsko-patetično podobo, ki jo je Auersperg-Zelenec tudi sam gojil z lastnimi zanosnimi pesmimi in vidnim političnim udejstvovanjem v burnih časih marčne revolucije, z njo pa se najbolj neposredno srečamo pri načinu upodobitve nekaterih njegovih portretov.²⁷ Med sodobniki je veljal za enega najprodnornejših nemško pišoćih romantićnih literatov, bojevnikov za politično svobodo in domovino. Predstavljamo si lahko, da je s pesnikovim rojstvom povezana zgodba, ki je bila javnosti v časopisju in knjigi ponujena na zaćetku 20. stoletja, torej kar nekaj let po smrti, to romantićno javno podobo utrdila in vsaj začasno oživila že rahlo obledeli spomin nanj. Vsekakor se je zibelka v družini skrbno hranila; morda je rabila tudi za druge otroke grofa Aleksandra: za pesnikovega kmalu umrlega mlajšega brata in tri sestre. Zelenec jo je mogoće uporabil tudi sam v vlogi novopećenega očeta, ko se jima je z ženo Marijo, rojeno Attems, v spoštovanja in ljubezni polnem zakonu naposled leta 1859 le rodil najbrž tudi kot naslednik toliko bolj zaželeni edinec Teodor. Žal je sina čakala tragićna usoda: le nekaj let po oćetovi in leto dni po materini smrti je po usodnem padcu s konja ugasnilo tudi njegovo mlado življenje, pravkar podedovano premoženje pa je s ćudno oporoko v veliki meri prešlo v tuje roke in se porazgubilo.²⁸ Tako kot v nepreverljivi pripovedi o nesrećni ljubezni starega očeta Aleksandra pred rojstvom očeta Zelenca so tudi tu, tokrat v nedvomno resnićni zgodbi o smrti sina Teodorja grofa Auersperga navzoći elementi tragićne in skrivnostne zgodbe, ki bi jih prav tako kot pripoved o zibelki lahko spletli v legendo ali pa razumno zakljućili, da je življenje polno nakljućij in dogodkov, ki so komaj verjetni in s katerimi so povezani tudi mnogi predmeti – eden takih je gotovo Zelenćeva zibelka s Šrajbarskega turna.

LITERATURA

- AUERSPERG, Guido von, 1905. Die Wiege Anastasius Grüns. *Grazer Tagespost*, št. 78
- CARNIOLA, 1911. *Carniola* 2, št. 1–2
- JAGODIC-MAKAROVIĆ, Marija, 1959. Zibelka na Slovenskem. *Slovenkški etnograf* 12, str. 9–28
- KERŠIĆ, Irena, 1991. Oris stanovanjske kulture slovenskega kmećkega prebivalstva v 19. stoletju. *Slovenski etnograf* 23–24 (1988–1990), str. 329–388
- KERŠIĆ, Irena, 2001. Zibelka. V: *Enciklopedija Slovenije* 15. Ljubljana, str. 178–179
- MAKAROVIĆ, Gorazd, 1981. *Slovenska ljudska umetnost*. Ljubljana
- MAKAROVIĆ, Gorazd, 1910. *Poroćilo deželnega muzeja Rudolfinum v Ljubljani za leti 1909 in 1910*. Ljubljana
- RADICS, Peter von, 1879. *Anastasius Grün : Verschollenes und Vergilbtes aus dessen Leben und Werken*. Leipzig
- REYNIES, Nicole de, 1992. *Le mobilier domestique : vocabulaire typologique*. Pariz

²⁷ Znan je na primer njegov portret v izrazito romantićni strumni drži na skalnih obronkih pred alpsko pokrajino, ki ga je leta 1835 z oljem na les naslikal Josef Feid (1806–1870) (*Anastasius Grün auf dem Loser*, inv. št. I/960, Nova galerija, Joanneum, Gradec).

²⁸ Cf. Scharmitzer 1996, str. 235–236, po navedbah daljnega sorodnika Spiegelfelda (cf. Scharmitzer 1996, op. 51 na str. 235; v: *Mein Stammbaum steht in Österreich. Erzähltes und Erlebtes*, Graz 1987) in pisca Brunnerja (Scharmitzer 1996, op. 55 na str. 236).

- SCHARMITZER, Dietmar, 1996. *Anastasius Grün : Versuch einer Monographie : Leben und Werk eines Autors des 19. Jahrhunderts im Lichte neuer Quellen* [doktorska disertacija na Filozofski fakulteti dunajske univerze]. Dunaj
- SCHLOSSAR, Anton, 1907. *Anastasius Grüns sämtliche Werke*. Leipzig
- VADÁSZI, Erzsébet, 1975. Berceaux de quatre siecles. *Ars decorativa* 3, str. 21–39
- ZGLINICKI, Friedrich v., 1979. *Die Wiege, volkskundlich-kulturgeschichtlich-kunstwissenschaftlich-medizinhistorisch : eine Wiege-Typologie mit über 500 Abbildungen*. Regensburg

VIRI

Arhiv Narodnega muzeja Slovenije, dopisi št. 88, 112, 118, 259 in 285/1910

Zapuščinski inventar Aleksandra grofa Auersperga iz leta 1818, NUK, Ljubljana, Ms. 1079, št. 74

BESEDA O AVTORICI

Maja Lozar Štamcar, dr., umetnostna zgodovinarica in anglistka, je kot muzejska svetovalka zaposlena v Narodnem muzeju Slovenije. Doktorirala je na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani in se strokovno izpopolnjevala v Angliji (Univerza Warwick), na Dunaju in v Münchnu. Raziskovala je božjepotne grafične podobice 18. stoletja, zdaj pa se že poldrugo desetletje ukvarja s preučevanjem zgodovine notranje opreme in pohištvene zgodovine v Sloveniji. Dejavno sodeluje v slovenskih in mednarodnih umetnostnozgodovinskih in muzejskih strokovnih društvih. Rezultate svojih preučevanj redno predstavlja javnosti v okviru muzejskih razstav in objavlja v znanstvenem in strokovnem tisku (čez sto bibliografskih enot). Njene raziskave segajo časovno od poznega srednjega veka do sedanjosti. Največ se je doslej posvečala baročnemu pohištvu. Pred kratkim je izšla knjiga *Baročne zakristijske omare v Sloveniji* (2003). V zadnjem času se ukvarja z notranjo opremo 19. stoletja v Sloveniji (ena zadnjih objav v *Furniture History Society Journal*).

ABOUT THE AUTHOR

Maja Lozar Štamcar, Ph.D., is an art historian and professor of English by education, and a museum adviser employed at the National Museum of Slovenia. She took her doctor's degree from the Faculty of Arts of the University of Ljubljana and received further professional education in England (University of Warwick), Vienna, and Munich. Her research work includes 18th-century pilgrimage prints and for the last decade and a half she has been researching the history of interior furnishings and furniture in Slovenia. She is an active member of Slovene and international art history and museum professional associations. She regularly presents the findings of her research in museum exhibitions, and publishes in scientific and professional press (over one hundred bibliographic units). Her research covers the periods from the Late Middle Ages to the present. To date she has devoted most attention to Baroque furniture. Her latest major publication is a book on Baroque sacristy wardrobes - *Baročne zakristijske omare v Sloveniji* (2003). More recently, she has been researching 19th-century interior furnishings in Slovenia (and published a relevant article in *Furniture History Society Journal*).

SUMMARY

THE CRADLE AND LEGEND FROM ŠRAJBARSKI TURN CASTLE

A cradle is not just a piece of furniture: at the symbolic level it represents a new beginning, hope and happiness, and as such often appears in folk literature. Quite a number of peasant cradles from the 18th and 19th centuries have been preserved in Slovenia, but only a few from the bourgeois and aristocratic environment. One of the latter is in the furniture collection of the National Museum of Slovenia and originates from Šrajbarski turn Castle in Leskovec near Krško; it was part of the estate of Count Anton Alexander Auersperg, a politician and German poet, who wrote under the pseudonym of Anastasius Grün. The cradle is not of the usual rocking type but hangs above the floor, suspended from a stand. It was made of walnut by a skilled joiner who decorated it with inlaid symbols, showing that the parents entrusted the baby to God's protection. The baby was further protected against evil – according to folk belief - by four incised seven-pointed stars. There is a moving family story about the cradle's origin, cited by Anton Schlossar who studied the poet Anastasius Grün. In the manner of a folk legend, Schlossar describes the tragic love between a poor girl and a young nobleman – the poet's father, Count Alexander Auersperg, who was forced by his parents to marry a woman from his own social class. In memory of their love and as wished by the girl, the count had the cradle for his first born child – the later poet Grün - made from the oak tree under which the two used to meet. The child was born in April 1806. The cradle's style certainly dates it to the early 19th century, when this type with an added linen drawer was common in Germany and Scandinavia. When legend on the tragic love affair and cradle from Šrajbarski turn Castle was published the early 20th, it certainly contributed to keeping alive the memory of the German poet Anastasius Grün, and today, a century later, it reveals the romantic inclination of the Austrian social elites of the 19th century, who often tended to borrow symbols and means of expression from folk creativity.